

Aila Puustinen-Korhonen

26.9.2014

Työ- ja elinkeinoministeriö
Maahanmuuttajien kotouttaminen -ryhmä
PL 32

00032 VALTIONEUVOSTO

Lausuntopyyntönnö tem/1081/09.04.01/2013, 3.9.2014

Ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden vastaanotto ja järjestelmän kehittäminen ALTTI-työryhmän selvitys

Työ- ja elinkeinoministeriö on pyytänyt Suomen Kuntaliitolta lausuntoa ALTTI- ja VERTTI -työryhmien selvityksistä. Kuntaliitto antaa erillisen lausunnon kummankin työryhmän selvityksestä.

ALTTI-työryhmän selvitys

Suomeen ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden vastaanotto kuuluu sisäministeriön ja Maahanmuuttoviraston tehtäviin turvapaikkaprosessin ajan ja työ- ja elinkeinoministeriön sekä ELY-keskuksen tehtäviin oleskeluluvan saamisen jälkeen. ALTTI-työryhmän tavoitteena oli selvittää ilman huoltajaa tulleiden turvapaikanhakijoiden vastaanoton viranomaisprosesseja. Työryhmä katsoo, että yhteistyötä kunnan kanssa on tiivistettävä. Ryhmäkodeissa ja perheryhmäkodeissa asuvat lapset ja nuoret tarvitsevat kunnan palveluja, joista sovitaan yhdessä kunnan kanssa.

Kuntaliiton näkemyksiä ALTTI-työryhmän raportista

ALTTI-työryhmän raportissa todetaan, että perheen jälleenyhdistymistä koskevien ehtojen kiristyttyä perheiden jälleenyhdistäminen vaikeutui ja kielteisten päätösten vuoksi moni lapsi jää pysyvästi Suomeen ilman vanhempiaan, jolloin perheryhmäkoti ei ole enää väliaikainen ratkaisu alaikäisenä turvapaikanhakijana tulleen lapsen ja nuoren elämässä. Varsinkin hyvin nuorena tulleen lapsen elämässä perhehoito voisi olla laitoshoidon sopivampi vaihtoehto.

Raportissa todetaan myös, että lapsen hoito voidaan järjestää perhehoitolain perusteella, jolloin perheitä valmennetaan, heille järjestetään koulutusta ja heille maksetaan palkkiota tehdystä työstä. Mikäli lapsi tai nuori on turvapaikanhakijana yksityismajoituksessa, perhe voisi oleskeluluvan saamisen jälkeen solmia sopimuksen perhehoidosta kunnan kanssa.

Perhehoito lastensuojelussa

Kuntaliitto painottaa, että lastensuojelun asiakkuus on oma prosessinsa ja edellyttää lastensuojelutarpeen selvittämistä, lastensuojelun tarpeen ja mahdollisesti sijaishuollon tarpeen todentamista. Avohuollon tukitoimet ovat lastensuojelussa ensisijaisia suhteessa lapsen sijoittamiseen laitoshuoltoon tai perhehoitoon. Sijaishuolto perhehoidossa tai laitoshoidossa on siten viimesijaista. Jälkihuolto-oikeus palveluihin 18 - 21-vuotiaana syntyy ainoastaan lastensuojelulain nojalla toteutetun sijoituspäätöksen kautta, joko kiireellisesti sijoitettuna, huostassa olevana sijoitettuna tai avohuollon tukitoimena yli 6 kk ilman huoltajaa sijoitettuna olleiden osalta.

Perhehoitajalain soveltaminen ja perhehoidon lisääminen ilman huoltajaa saapuneiden alaikäisten kohdalla

Kuntaliitto toteaa, että perhehoitajalakiin ollaan parhaillaan uudistamassa. Hallituksen esitys uudeksi perhehoitajalain lausuntokierroksella 6.10.2014 saakka. Hallituksen esityksessä todetaan, että "Lastensuojelun perhehoidon sijoitus tehdään lastensuojelulakiin perustuen. Sijoitus perhehoitoon voidaan tehdä myös sosiaalihuoltolain, vammaispalvelulain, kehitysvammlain tai vanhuspalvelulain perusteella."

Kuntaliitto katsoo, että uudeksi perhehoitolaiksi annetun hallituksen esityksen mukaan vastaanottolaki tai kotoutumislaki ei ole sellaista lainsäädäntöä, johon perustuen voitaisiin lapsia sijoittaa perhehoitajalain (tulevan perhehoitolain) mukaiseen perhehoitoon.

Kuntaliitto katsoo, että näistä lapsista ei ole mahdollista tehdä automaattisesti esimerkiksi lastensuojelulain nojalla perheisiin sijoitettuja lapsia, jotka saavat perhehoitoa perheessä ja joiden hoidosta ja perheelle korvattavista kustannuksista ja maksettavista palkkioista sovitaan kunnan ja perheen kesken toimeksiantosopimuksella. Jos halutaan toimia edellä mainitulla tavalla ja korvata muistiossa esitetyllä tavalla perhehoidon kustannukset kunnalle valtion toimesta, tulisi asiasta säätää kotoutumislaisissa.

Yksityismajoituksen rinnastaminen lastensuojelulain 81 §:ssä tarkoitettuihin yksityisiin sijoituksiin

Raportin luvussa 2.1.3. selostetaan menettelyä, jossa ilman huoltajaa tullut lapsi voi majoittua yksityismajoitukseen. Ryhmäkodin johtaja päättää ilman huoltajaa olevan lapsen siirtymisestä yksityismajoitukseen kuultuaan lasta ja hänen edustajaansa sekä ryhmäkodin sosiaalityöntekijää. Ryhmäkoti ilmoittaa lapsen nimen ja osoitteen asuinpaikan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle. Ilmoituksen tekemisen kerrotaan perustuvan lastensuojelulain 81 §:ään, jonka mukaisesti lapsesta, jonka muu kuin sosiaalihuollosta vastaava toimielin on sijoittanut pysyväisluonteisesti yksityiskotiin, on viipymättä ilmoitettava sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, joka ilmoituksen saatuaan suorittaa tarkastuksen sijoituspaikassa. Sijoituksen hyväksymisestä tehdään muutoksenhakukelpoinen päätös ja lapsen yksityinen sijoitus merkitään kunnan rekisteriin.

Kuntaliiton mielestä tätä menettelytapaa on syytä tarkastella kriittisesti. Esimerkiksi lastensuojelulain 81 §:n perusteluissa ei mainita tai kuvata, että lastensuojelulain 81 §:n säännöstä voitaisiin soveltaa ilman huoltajaa saapuneisiin alaikäisiin turvapaikanhakijoihin.

Ongelmana on myös se, että tosiasiallisesti turvapaikanhakijalasten kohdalla siirtymisestä yksityismajoitukseen päättävät muut kuin lapsen huoltajat. Yksityisellä sijoituksella lastensuojelussa (lastensuojelulaki 81 §) tarkoitetaan sellaista sijoitusta, jonka toteutumiseen sosiaalihuollosta vastaava toimielin ei ole vaikuttanut. Kysymys on nimenomaan huoltajan päätösvaltaan kuuluvasta asiasta. Kysymyksessä voi olla esimerkiksi tilanne, jossa lapsen vanhemman – huoltajan – elämäntavan tai elämäntilanteen johdosta päädytään siihen, että huoltaja sijoittaa lapsen muuhun yksityiskotiin hoidettavaksi. Lapsen hoidosta ja kasvatuksesta voivat tällöin vastata esimerkiksi isovanhemmat tai muut lapselle läheiset henkilöt. Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on selvitettävä lapsen hoitoonsa ottaneelle henkilölle hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä tuettava hoitajaa järjestämällä tarpeelliset tukitoimet lapsen hoidon ja kasvatuksen edistämiseksi ottaen erityisesti huomioon, mitä lastensuojelulain avohuollon tukitoimia koskevassa 7 luvussa säädetään (LsL 81.3 §). Yksityistä sijoitusta voitaisiin siten tukea tarvittaessa lastensuojelun avohuollon tukitoimilla.

Kuntaliitto katsoo, että tarvitaan vielä tarkempaa selvitystä ja ohjeistusta siitä, olisiko yksityismajoituksen sijoitusprosessissa kysymys lapsen huoltajan sopimasta asiasta jonkin perheen kanssa, jolloin voitaisiin soveltaa lastensuojelulain 81 §.

Kuntaliitto haluaa kiinnittää huomiota siihen, että lastensuojelulain mukaisesti yksityisesti sijoitettujen lasten (81 §) kohdalla sijoituksen jatkuessa pitkään voi tulla kyseeseen myös lapsen huoltajuutta koskevan asian arviointi. Yksityinen sijoitus ei ilman tuomioistuimen erillistä huoltajamääräystä vaikuta lapsen huoltajuuteen eikä rajoita huoltajan vastuuta eikä huoltajalle kuuluvia tehtäviä.

Lähisukulaisen mahdollisuus huoltajuuteen tai oheishuoltajuuteen

ALTTI-työryhmän raportissa on selvitetty Suomessa ilman huoltajaa olevien lasten asemaa ja viranomaiskäytäntöjä. Kuntaliitto esittää selvitettäväksi, voiko jossain tapauksissa olla mahdollista, että yksityismajoituksessa olevan lapsen huoltajaksi/oheishuoltajaksi haetaan käräjäoikeudelta hakemusmenettelyllä sitä läheistä/sukulaista, jonka luona lapsi asuu yksityismajoituksessa? Lapsen huoltajiin ulkomaille lienee useimmiten mahdollista saada yhteys esimerkiksi suostumuksen kysymiseksi huoltajuusasiassa.

Kuntaliitto katsoo, että näin tulisi ensisijaisesti menetellä, jos on varmistunut, ettei perheen jälleenyhdistäminen ole mahdollista eivätkä lapsen huoltajat pääse Suomeen. Kuntaliitto esittää, että tästä pyydetäisiin vielä näkemys oikeusministeriöstä, jonka hallinnonalalla hoidetaan perheoikeudelliset asiat, kuten huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva lainsäädäntö.

Kuntaliitto korostaa, että läheisverkoston kartoittaminen ja lapsen hoidon ja huolenpidon järjestäminen läheisverkostossa huoltajuus/oheishuoltajuusjärjestelyllä on myös lastensuojelulain 32 §:n mukaisesti ensisijainen vaihtoehto harkittaessa lapsen kodin ulkopuolista sijoitusta.

Kuntaliitto esittää lisäksi, että vielä selvitettäisiin se, onko näiden lasten kohdalla mahdollista soveltaa adoptiolakia eli antaa ilman vanhempiaan ja huoltajiaan jääneille lapsille mahdollisuus päästä adoption kautta perheeseen kasvaamaan. Asiaan olisi hyvä saada myös VALVIRAn näkemys. Adoptio edellyttää biologisten vanhempien suostumusta. Ilmeisesti joissain tapauksissa on mahdollista tavoittaa biologiset vanhemmat ulkomailta tämänkin asian selvittämiseksi, jos vanhemmat ovat esimerkiksi mukana perheen jälleenyhdistämisprosessissa.

Kuntaliitto ei kannata ensisijaisena vaihtoehtona sitä, että ilman huoltajaa Suomeen tulevat lapset lähtisivät ensisijaisesti lastensuojelun palvelupolulle perhehoitoon sijoittamisen myötä.

SUOMEN KUNTALIITTO

Tarja Myllärinen
johtaja, sosiaali- ja terveysyksikkö

Soile Paahtama
erityisasiantuntija